

TÜRKİYE
DİYANET
VAKFI
İslâm
Ansiklopedisi
GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

TÜRKİYE

DİYANET VAKFI

İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ

MADDE YAZIM KILAVUZU

İÇİNDEKİLER

I — MADDENİN YAZILMASI SIRASINDA GÖZÖNÜNDE BULUNDURULACAK ESASLAR

A. UMUMİ MÜLÂHAZALAR	3
B. İSTİLAHLAR	4
C. ŞAHİS İSİMLERİ	5
D. ESERLER	6
E. ÜLKELER	6
F. ARAPÇA ve FARSÇA KELİMELERİN YAZILIŞI	6
G. KAYNAK GÖSTERME ve BİBLİYOGRAFYA	8
H. MADDE ŞEMALARI	10
İ. UMUMİ KISALTMALAR	11

II — ÖRNEK MADDE YAZILARI

A. ŞAHİS İSMİ : AFFAN B. MÜSLİM	12
B. İSTİLAH : ASABE	15
C. ESER : ÂSAFNÂME	18
D. MÜJESSESE : ASÂKİR-İ MANSÛRE-İ MUHAMMEDİYYE	20

I — MADDENİN YAZILMASI SIRASINDA GÖZÖNÜNDE BULUNDURULACAK ESASLAR

A. UMUMİ MÜLÂHAZALAR

1. *Türkiye Diyanet Vakfı İSLÂM ANSİKLOPEDİSİ (DİA)*, milletimizin İslâmî ilimler, İslâm kültürü ve Türk-İslâm medeniyeti sahalarında ilmî esaslara dayanan doğru bilgi edinme ihtiyacını karşılamayı hedef almakla beraber, aşağıda açıklanacak özellikleriyle, ilim adamlarına ve araştırmacılara da hitap edecektir. Bu itibarla bu ansiklopediye girecek maddeler ciddi ve ilmî bir çalışma mahsûlü olacak; bunun yanında dil, üslûp ve ifade bakımından sade, açık ve kolay anlaşılır bir mahiyet taşıyacaktır.

2. Hazırlanacak maddeler imkân nisbetinde ilk ve ana kaynaklara dayanılarak işlenecek, zaruret olmadıkça iktibas yapılmayacak, ansiklopedi ölçülerine uymayan tâli bilgilere yer verilmeyecek, bunun yanında konunun her yönüyle aydınlatılmasına itina gösterilecektir.

3. Dil sade ve anlaşılır mahiyette olacak, Türk dilinin yapısına ve gramerine uymayan ifadelere, uydurulmuş veya artık terk edilmiş bulunan kelimelere yer verilmeyecektir. İstilahlar ilim ve medeniyet tarihimizde yerleştiği şekilde kullanılacak, gerekli görülenlerin kısa izahları yapılacaktır.

4. On daktilo sayfasını aşan hacimli maddeler hariç, maddenin içinde müstakil başlık veya yan başlık kullanılmayacaktır. Ancak muhtevanın anlaşılmasını ve topluca kavranılmasını sağlamak maksadıyla, aşağıda gösterilen ve büyük üniteden küçüğe doğru sıralanan işaretler müsait maddelerde kullanılarak iç düzenlemeler yapılacaktır. Aynı işaretler, on sayfayı aşan hacimli maddelerde, müstakil başlık veya yan başlıklar için de kullanılacaktır.

I —

A.

1.

a)

(1)

5. Gerekliğinde, «ansiklopediye madde olarak girmişti» mânasında kelimenin sağ üstüne * (yıldız) konulacak; okuyucuyu yönlendirmek ve ihtiyaç duyacağı bilginin yerini göstermek üzere (bk.) kısaltması kullanılacaktır.

6. Gerekli görülen hallerde ve madde içinde tekerrür etmek şartıyla şahısların vefat tarihleri (h./m.) şeklinde gösterilecektir.

7. Anlatımda sayılar birden yüze kadar yazı ile, yüzden sonrası rakamla; sıra sayıları yazıyla, asırlar ise romen rakamı ile yazılacaktır.

8. Maddenin yazılmasında konular, 10. sayfada gösterilen madde şemalarındaki sıraya göre işlenecek; kısaltmalarda 11. sayfadaki liste uygulanacaktır.

9. Madde şemalarında da görüldüğü gibi, her maddeye bir «sunuş»la başlanacak; sunuş kısmından sonra satırbaşı yapılacaktır.

10. Madde kaleme alınmadan önce, *İslâm Ansiklopedisi*'nin (yabancı dillerdeki yeni tabırları dahil), *Küçük Türk İslâm Ansiklopedisi*'nin, *İslâm Türk Ansiklopedisi*'nin, İslâmî sahada yazılmış yahut da İslâmî konulara yer vermiş yerli yabancı ansiklopedilerin ilgili maddeleri istifade ve tenkit açısından gözden geçirilecektir. Ansiklopedi Genel Müdürlüğü bu tür yerli ve yabancı kaynakların temini konusunda yazarlara yardımcı olacaktır.

11. Ansiklopedide transkripsiyon işaretleri kullanılmayacak; karışıklığın söz konusu olabileceği yerlerde kelimenin aslı harfleriyle yazılışı parantez içinde gösterilecektir.

12. Hicri tarihlerin geçtiği yerlerde bunların karşılığı olan milâdi tarihler şöyle kaydedilecektir.

.....180 (796)'de Bağdad'a geldiği zaman...

.....Bağdad'a geldi (180/796) ve ...

B. İSTİLAHLAR

1. İslâmî ilimlere ve İslâm medeniyetine ait bütün ıstılahların ansiklopediye alınması programlanmıştır. Bu sebeple her ıstılah kendi muhtevası açısından işlenecek, ilgili bulunduğu diğer

ıstılahlara ait bilgiler, gerektiğinde atıf yapılmak suretiyle, o ıstılahlara havale edilecektir.

2. Ansiklopedi maddesi olarak ele alınacak dinî ıstılahların izahında bu ıstılahların *Kur'ân* ve *Sünnet*'teki mânaları esas alınacak, gerekli açıklamalar bu esaslara göre yapılacaktır.

3. İstılahlar İslâm ilimleri, kültürü ve medeniyeti açısından tarihî inkişafı içinde ele alınacak, gerektiğinde diğer din, kültür ve medeniyetlerin unsurları veya çağdaş ilmin neticeleriyle mukayeseler yapılacaktır.

4. Çeşitli mezhep, tarikat, doktrin ve cereyanları ilgilendiren ıstılahlar, önce kendi kaynaklarına dayanılarak izah edilecek, sonra *Kur'an*, *Sünnet*, ana İslâmî prensipler ve ilmi gerçekler ışığı altında değerlendirilerek tercihler yapılacaktır.

5. Belli mezheplerin kendilerine has ıstılahları kendi açılarından ele alındıktan sonra, bir önceki maddede söz konusu edilen ölçüler dahilinde tenkide tâbi tutulacaktır.

C. ŞAHİS İSİMLERİ

İslâm tarihi içinde Ashâb-ı kiramdan günümüze kadar gelip geçen ve tabakat kitaplarında yer alan birçok şahıs vardır. Ansiklopedi için bunların içinden belli esaslar dahilinde seçim yapılarak maddeler tesbit edilmiştir.

Şahıs maddeleri yazılırken şu esaslar gözönünde bulundurulacaktır :

1. Şahsın tam adı, doğum-ölüm tarihleri ve yeri, milliyeti, mezhebi vb. özellikleri belirtilecektir.

2. Durumuna göre dahil olduğu zümre içindeki mevkii, ilmi, idarî, siyasi, askerî, edebî, fikri hayatı ve şahsiyeti; hocaları, talebeleri, tesirleri, mücadeleleri, savaşları, zaferleri tanıtılacaktır.

3. Eserlerinden maddebaşı olanlara kısa bir açıklama ile atıfta bulunulacak, diğerleri gerekirse guruplandırılarak yazılacak; içlerinden hacimli, meşhur veya özelliği olanlar tanıtılıp değerlendirilecektir. Eserleri çok olan müellifler için eser listesi verilmeyip kaynak zikredilecek ve bu eserlerden belibaşlıları tanıtılacaktır. Tanıtılan eserlerin yazma nüshalarından ve varsa baskularından bahsedilecek, bu eserler üzerinde daha önce yapılmış olan ilmi çalışmalar belirtilecektir.

D. ESERLER

İslâmî ilimlerin ve İslâm medeniyetinin kuruluşuna, inkişafına yardım etmiş, sahasına yeni fikirler getirmiş eserlerle, bu mahiyette olmamakla birlikte İslâm âleminde ve bilhassa Türk-İslâm dünyasında meşhur olmuş eserlerin ansiklopediye müstakil madde olarak alınması programlanmıştır.

1. Ansiklopedi maddesi olarak ele alınacak bir eserin müellifinin tam adı, vefat tarihi, milliyeti ve mezhebi belirtilecektir. Müellif ayrıca maddebaşı olarak ansiklopediye alınmamışsa kısaca hayatı anlatılacaktır.

2. Eser tanıtılacak, ait olduğu ilmin belli muhtevasından farklı bir muhtevaya sahipse anlatılacak; nüshası bulunmayan eserlerin muhtevası ise daha geniş bir şekilde verilecektir.

3. Eserin ilmi, dini veya edebî değeri, hacmi belirtilecek, eserle ilgili çalışmalar (şerh, hulâsa, tercüme, reddiye vb.) anlatılacaktır.

4. Eserin yazma nüshaları, baskıları, ilmi neşirleri (üzerinde yapılan ilmi çalışmalar) zikredilecek ve değerlendirilecektir. İlmî neşri yapılmamış eserlerin önemli yazmaları ise tanıtılacaktır.

E. ÜLKELER

İslâm ansiklopedisinde, İslâm'la olan alakası ölçüsünde coğrafi birimler (şehir, ülke, kıta, dağ, ova vb.) de maddebaşı olarak değerlendirilmiştir. Bu ansiklopedi bir coğrafya ansiklopedisi olmadığı için, işlenen coğrafi birimlerin fiziki özellikleri, kültür, medeniyet ve sanat varlıklarına nazaran belki daha az ve bu varlıkların anlatılmasını kolaylaştıracak biçimde ele alınacaktır.

F. ARAPÇA ve FARŞA KELİMELERİN YAZILIŞI

1. Maddelerin sıralanmasında ve imlâsında Türk telâffuzu esas alınacaktır: Ömer, Osman, darbe, fazilet gibi. Aslı Arapça ve Farsça olan kelimeler, sadece madde başlarında ve parantez içinde aslı harfleriyle de yazılacaktır.

2. Harf-i târif olan «el-», cümle başında da olsa daima küçük harfle yazılacaktır. Harf-i târif alan kelimenin başındaki harfin şemsi veya kamerî oluşuna göre telâffuz hususiyetleri imlâda gösterilecektir: el-Buhârî, er-Râzî, *Kitâbü's-şî'r ve's-suarâ* gibi.

3. Arapçada «oğul» mânasına gelen «ibn» künyelerde ve isim dizisinin başına geldiği zaman «ibn», baba-oğul münasebetiyle iki ismin arasında bulunduğu takdirde «b.» şeklinde yazılacaktır: İbn Sinâ Ali b. Muhammed gibi.

Başta gelen «ibn» kelimesini takip eden kelime harf-i târifli olduğu takdirde «ibn» kelimesi «ibnü» olarak yazılacaktır: İbnü'l-Arabî, İbnü'n-Nedîm gibi.

4. Birleşik isim ve lâkaplar bitişik yazılacaktır: Muzafferüddin, Seyfüddeve, Nizâmülmülk, Dârüssaâde, Dârüsselâm, Dârüş-şifâ, Dârülhikme gibi.

5. Birleşik isim ve lâkaplar ile «eb» kelimesi muzâfun ileyht olduğunda, muzâfun ileyh olan kısımdaki i'rab değişikliği imlâda gösterilecektir: Abdullah b. Abdîrrahman, *Fezâilü Dârisselâm*, Reisü Dârülhikme, *Ahbâru Ebî Temmâm*, Ebü'l-Hasen b. Ebî Bekr gibi.

6. Kitap ve makalelerin (Arapça, Farsça, Türkçe) isimlerinde yalnız ilk kelime büyük harfle yazılacak; böylece ismi teşkil eden kelimeler arasında başka özel isim varsa imlâdan anlaşılacaktır: *Şerh-i dîbâce-i Dürre-i Nâdirî*, *Mişkâtü'l-misbâh*, *Misbâhu'l-Mişkât*, *Mişkâtü'l-Mesâbih*.

7. Bir isim gurubunda unsurların sırası şöyle olacaktır :

- Ebü ile başlayan künyeler;
- Celâlüddîn gibi birleşik isimler;
- Ahmed b. Muhammed... şeklinde isim zinciri;
- el-Câhiz, el-Ahfeş, Kutrub gibi lâkaplar;
- Nisbeler;
- el-Kadî, en-Nahvî, el-Arûzî gibi nisbe şeklinde lâkap ve sıfatlar.

Meselâ :

Ebü'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr es-Süyûtî;
Ebü Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâil es-Seâlibî;
Ebü Hâtîm Sehl b. Muhammed es-Sicistânî.

Madde içerisinde bu şekilde sıralanan isim gurubu maddebaşı olduğu zaman, ism-i meşhur haline gelmiş olan unsur başa alınacak ve bir virgülden sonra diğer unsurlar verilecektir :

Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr;
Seâlibî, Ebû Mansûr Abdülmelik b. Muhammed b. İsmâil;
Ebû Hâtîm es-Sicistânî, Sehl b. Muhammed.

G. KAYNAK GÖSTERME ve BİBLİYOGRAFYA

1. Metin içinde kaynak gösterilmeyecek, zikredilmesi gereken kaynaklar maddenin sonunda ve dipnotu numarasıyla sıralanacaktır. Dipnotlarında yer alacak kaynaklar usulüne uygun bir şekilde tam olarak kaydedilecek, tekerrürü halinde kısaca zikredilecektir. Dipnotlarında geçmeyen diğer kaynaklar, dipnotlarından sonra «Bibliyografya» yan başlığı altında sıralanacaktır.

2. Genellikle, bilinen konularda dipnotu kullanılmayacaktır. Dipnotu düşülen yerde konunun yer aldığı, bilinen ilk kaynağa işaret edilecek; bibliyografya verirken de ilk ve ana kaynaklarla o konunun incelenmesinde vazgeçilemeyecek diğer kaynaklara yer verilecektir.

3. Âyetlerin yerleri metin içinde ve meselâ (en-Nisâ, 4/15) şeklinde, hadislerin kaynakları da dipnotunda ve meselâ (*Buhârî*, İlim 6) şeklinde gösterilecektir.

4. Bibliyografya müelliflerin vefat tarihlerine göre kronolojik olarak verilecektir.

5. Bibliyografyada bütünü ile gösterilmek istenilen kitap veya makalelerin kaydında, basit şekillerden mürekkeplerine doğru, aşağıdaki misallere uyulacaktır :

İbnü's-Şecerî, *Kitâbü'l-hamâse*, Haydarâbâd 1345.

Mehmed Zihni, *Meşâhîrü'n-nisâ*, I-II, İstanbul 1294, 1295.

İbn Kuteybe, *Kitâbu's-şî'r ve's-şuarâ*, I-II, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire 1364, 1369.

Mahmud B. Yazır, *Medeniyet âleminde yazı ve İslâm medeniyetinde kalem güzeli*, I-II, nşr. Uğur Derman, Ankara 1972, 1974.

Ebû'l-Hasen Ali b. İsmâil el-Eş'arî, *Makalâtü'l-İslâmiyyîn*, nşr. H. Ritter, İstanbul 1933.

Ebû Bekr Muhammed b Ebî Süleyman Dâvud el-İsfehânî, *Kitâbü'z-zehre*. I, nşr. H.R. Nykl, Beyrut 1351/1932; II, nşr. İbrâhim es-Sâmerrâî, Nûri el-Kaysî, Bağdat 1395/1975.

Qâdi Ahmed son af Mir Munshi, *Calligraphers and painters* [*Gülistân-ı nuner*] İngilizce trc. V. Minorsky, Washington 1959.

İbn Abdilberr el-Kurtubî, *et-Temhîd fi'l-ensâb*, Âşîr Efendi Ktp., nr. 688.

Ahmed Ateş, «an-Nâbiğa ad-Dubyânî», *Şarkiyat mecmuası*, İstanbul 1956, I, 1-36; a. mlf. «Nâbiğa», *İA*, IX, 7-13.

6. Bir eserin mahdut bir kısmı gösterilmek istenirse, cilt ve sayfa numarası sonda zikredilecek ve yalnız ilgili cildin yeri ve tarihi verilecektir :

İbn Kuteybe, *Kitâbu's-şî'r ve's-şuarâ*, nşr. Ahmed Muhammed Şâkir, Kahire 1364, I, 22-23.

İbn Manzur, *Lisânü'l-Arab*, Bulak 1304, XI, 236 (md. n c f).

NOT : Maddelerle ilgili olarak ansiklopediye girmesi gerekli görülen fotoğraf, resim, plân, harita, şekil, örnek yazı ve benzerleri makaleye eklenecek veya temini teklif edilecektir.

H. MADDE ŞEMALARI

1. ŞAHİS :

- a. Sunuş (madde muhtevasının târif niteliğinde özetini veren bir veya birkaç cümle);
- b. Hayatı;
- c. Şahsiyeti (ilmî, edebî, askerî, siyasî, dînî vb.);
- d. Eserleri.

2. İSTİLAH :

- a. Sunuş;
- b. Kelime yapısı (etimolojisi), lügat ve ıstılah mânâları;
- c. İzah;
- d. Farklı görüşler.

3. ESER :

- a. Sunuş;
- b. Eserin ve müellifinin tam adları;
- c. Tanıtılması;
- d. Değerlendirilmesi;
- e. Yazmaları veya baskıları.

4. COĞRAFİ BİRİMLER :

- a. Sunuş;
- b. Fizikî ve beşerî coğrafya :
  - aa) Coğrafi konumu,
  - bb) İklimi,
  - cc) Nüfus yapısı,
  - dd) Dil, din ve idare,
- c. Tarih;
- d. İktisadî yapısı;
- e. Kültür ve medeniyet.

İ. UMUMİ KISALTMALAR

a. e.	aynı eser
a. g. e.	adı geçen eser
a. mlf.	aynı müellif
aş. bk.	aşağıya bakınız
a. y.	aynı yer
b.	ibn
bk.	bakınız
C.	cilt
c.	cem'i
çev.	çeviren
d.	doğumu
h.	hicri
ilh.	ilâ âhirihi
K.	kitap
krş.	karşılaştırınız
ktp.	kütüphane, kütüphanesi
m.	milâdi
md.	madde
mec.	mecmua
mf.	müfredi
m. ö.	milâttan önce
m. s.	milâttan sonra
msl.	meselâ
nr.	numara
nşr.	neşir, neşreden
ö.	ölümü
r.	risâle
s.	sayfa
sy.	sayı
str.	satır
trc.	tercüme
ts.	tarihsiz
v.	vefatı
vb.	ve benzerleri, ve başkaları
vd.	ve devamı
vr.	varak
y.	yazar (müellif)
yk. bk.	yukarıya bakınız
yz.	yazma

II — ÖRNEK MADDE YAZILARI

A. ŞAHİS İSMİ

AFFAN B. MÜSLİM (*عفان بن مسلم*). Ebû Osman Affan b.

Müslim b. Abdillâh es-Saffâr el-Basrî el-Ensârî (134-220/751-835), hicrî ikinci asrın «Bağdat muhaddisi» diye anılan¹ ve *Mihne** olayında ilk defa sorguya çekilen bir hadis âlimi.

Basra'da doğdu. Tahsil hayatından sonra Bağdat'a yerleşti. «Bakırcı» demek olan **es-Saffâr** lâkabını ne münasebetle aldığını bilemiyoruz. Çocukluk ve gençlik yılları hakkında kaynaklarda bilgi bulamadığımız Affan, devrinin tanınmış muhaddislerinden Hışam ed-Destüvâî, **Hammâdeyn** diye anılan Hammad b. Seleme ve Hammad b. Zeyd ile Şu'be b. el-Haccâc gibi hocalardan hadis okudu. Üçüncü asrın en şöhretli muhaddislerinden bir çoğu, özellikle *et-Tabakatü'l-kübrâ* müellifi İbn Sa'd, Ahmed b. Hanbel, İmam Buhârî ve Ebû Hâtim er-Râzî onun talebeleri arasında yer aldılar. İmam Buhârî *es-Sahîh*'inde, biri doğrudan doğruya, diğerleri başka hocaları vasıtasıyla olmak üzere Affan'dan altı hadis rivâyet etti².

Kaynaklarda, rivâyetlerinin sağlam ve güvenilir, kendisinin de Sünnet'e çok bağlı olduğu ve kuvvetli bir hâfızaya sahip bulunduğu zikredilen Affan b. Müslim, hocalarından dinlediği hadisleri onlara bir kere de kendi okurdu. Tanınmış hadis münekkidi Yahyâ b. Maîn ile o devrin şöhretli hadiscisi Yahyâ b. Saîd el-Kattân, Affân'ın tasvip etmediği hadisleri rivâyet etmezlerdi. Talebeleri, onun bir harfinde bile tereddüt ettiği hadisi kimseye nakletmediğini ve hadis rivâyetinde hiç yanılmadığını ifade ederler. Yahyâ b. Maîn, **Ashâbu'l-hadis*** in beş kişi olduğunu söyler ve İbn Cüreyc, Şu'be b. el-Haccâc, Süfyan es-Sevrî, Mâlik b. Enes ve Affan b. Müslim'in adlarını zikreder. Ahmed b. Hanbel, Affân'ı tanıdıktan sonra ondan yirmi yıl hiç ayrılmadığını, böyle bir muhaddisin rivâyetlerini destekleyecek başka hadisler (**mütâbi'ler***) aramaya gerek olmadığını söyler³. Süleyman b. Harb'in, Affân'ı, hâfızası zayıf ve anlayışı kit olmakla itham etmesini doğru bulmayan Zehebî, birbirinin dengi ve akranı olan kimselerin birbiri hakkındaki kanaatlerini ihtiyatla karşılamak gerektiğini, ölümünden kısa bir müddet önce yakalandığı ağır hastalık dolayısıyla hafızasının zayıflamış olmasının daha önceki rivâyetlerine gölge düşürmediğini belirtir⁴.

Affan b. Müslim, hadis rivâyetindeki titizliği yanında, dürüstlüğü ve takvâsiyle de meşhurdur. Kaynakların ifadesine göre, bir defasında, devrin Bağdat kadısı Muaz b. Muaz el-Anberî, Affân'ı, mahkemede şahitlik yapması gereken birinin durumunu tahkik etmek üzere görevlendirmişti. Söz konusu şahidin taraftarları, bu zat aleyhinde herhangi bir şey söylemediği takdirde Affân'a on bin dinar va'detmişler, fakat Affan onların bu teklifini reddetmişti.

Mu'tezile mezhebini resmen destekleyen Abbâsî halifesi Me'mun, bu mezhebin ortaya attığı *Kur'ân-ı Kerîm*'in mahlûk olduğu görüşünü (**bk. Halku'l-Kur'ân**) herkesin, özellikle ileri gelen âlimlerin benimsemesini, kabul etmeyenlerin ise işkenceye tâbi tutulmasını emretmişti. Soruşturmaya Affan b. Müslim ile başlandı⁵. Bağdat valisi İshak b. İbrahim, Affân'ı huzuruna çağırarak Halife'nin mektubunu okudu. Me'mun mektubunda, bu müttakî âlimin *Kur'ân-ı Kerîm*'in yaratılmış olduğu görüşünü benimsemesini istiyor, kabul etmediği takdirde beş yüz dirhem olan aylığının kesilmesini emrediyordu. Affan, ihlâs süresi'ni okuyarak valiye, bu âyetlerin mahlûk olamayacağını kesin bir dille ifade etti. Kanaatinde ısrar ederse aylığının kesileceği hatırlatılınca da, «Semâdadır rızkınız ve size va'dolunan şeyler...» (ez-Zâriyât, 51/22) âyetini okuyarak valinin yanından çıkıp gitti.

Affan b. Müslim'in rivâyetlerini ihtiva eden bâzı küçük sahifeler, Zâhiriyye kütüphânesi (mecmua nr. 31, 40, 124) ile Berlin kütüphanesinde (nr. 1555) bulunmaktadır.

1. Zehebî, *Tezkiretül-huffâz*, Haydarâbâd 1376/1956, I, 379.
2. Fuad Sezgin, *Buhârî'nin kaynakları*, İstanbul 1956, s. 218, 252, 262, 277, 279.
3. Hatîb el-Bağdâdî, *Târîhu Bağdâd*, Kahire 1349/1931, XII, 274; Zehebî, *Mizânü'l-ittidâl*, Beyrut 1382/1966, III, 82.
4. Zehebî, a.e., a.y.
5. Hatîb el-Bağdâdî, a.g.e., XII, 271.

BİBLİYOGRAFYA :

1. Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*. Haydarâbâd 1371, VII, 72.
2. İbn Sa'd, *et-Tabakatü'l-kübrâ*, Beyrut 1388/1968, VII, 336.
3. İbn Hacer el-Askalânî, *Tehzibu't-tehzib*, Haydarâbâd 1326, VII, 230-235.

4. Süyûtî, *Tabakatü'l-huffâz*, nşr. Ali Muhammed Ömer, Kahire 1393/1973, s. 163-164.
5. İbnü'l-İmâd, *Şezerâtü'z-zeheb*, Kahire 1350, II, 47.
6. Zirikî, *el-A'lâm*, Beyrut 1389/1969, V, 34.
7. Fuad Sezgin, *GAS*, Leiden 1967, I, 102.

B. ISTILAH

ASABE (العصبة). İslâm miras hukukunda, miras bırakana doğrudan veya erkek vasıtasıyla bağlı bulunan mirasçılar için kullanılan bir terimdir.

Asabe ôsib'in cem'idir. Kelimenin kökünde «sarmak, kuşatmak» mânası vardır. Kavgada veya savunma sırasında yakın akraba, kişinin etrafını sardığı, onu korumaya çalıştığı için bunlara asabe denilmiştir. Kelime cemi olmakla birlikte fıkhîta tek kişi için de kullanılır.

Asabe İslâm'dan önce, «baba tarafından gelen erkek akraba ve erkek çocuklar» mânasında kullanılmıştır. *Kur'ân-ı Kerîm*'de **asabe** sınıfına giren mirasçılara ait hükümler vardır; ancak bu mirasçılarını ifade etmek üzere **asabe** kelimesi kullanılmamış «baba, çocuk, kardeş» gibi ifadelerle **asabe**'ye temas edilmiştir. Hz. Peygamber zamanından itibaren ise «diyet ve miras alan muayyen yakınlar» için kullanılmıştır¹.

Fıkıh ve ferâiz kitaplarında **asabe**, «tek başına bulunduğu zaman mirasın tamamını, belli hisseli mirasçılarla beraber bulunduğu zaman onlardan arta kalanı alan mirasçı» şeklinde târif edilmiştir. **Asabe** o'ma vasfı, verâsetin en kuvvetli sebebi olarak telâki edilmiştir; çünkü bu vasfı taşıyan mirasçı tek başına kaldığı zaman bütün mirası alabilmektedir. Halbuki derece itibarıyla başta bulunan **A shâbu'l-ferâiz*** mirasçuları bu vasıflarıyla mirasın tamamını alamamaktadır. **asabe**'nin mirasçı olması nassın işareti ve delâleti yanında icmâ ile de sabittir².

İslâm hukukçuları **asabe**'yi, ölü ile olan alâkasının mâhiyet ve nevine göre kısımlara ayırmışlardır :

A. Nesebiyye : Miras bırakana erkek vâsıtasıyla ve kan (neseb) bağı ile bağlı bulunan asabedir. Oğul ve oğlun oğlu gibi kendileri de erkek olanlara **bi-nefsihî**; oğul yanında bulunan kız gibi, erkek kardeşi sayesinde asabe olanlara **bi-gayrihî**, ölünün kızının

yanında bulunan öz kızkardeşi gibi, belli şartlarda asabe olanlara **maa'l-gayr asabe** denir. Asabe ile ilgili âyetlerin birincisi (en-Nisâ, 4/11), önce ölünün erkek ve kız çocuklarının ikili birli vâris olacaklarını ifade etmek, sonra ana ve babasının belli paylarını bildirmek sûretiyle nesebî asabe olan çocukların kalan mirası ikili birli alacaklarına, bu arada kızın da oğul ile beraber bulunduğu **bi-gayrihi asabe** olacağına işaret etmektedir. İkinci âyet (en-Nisâ, 4/176) ise erkek ve kızkardeşlerin asabelik vasıflarına delâlet etmektedir. «Payları sahiplerine verin, geri kalan ise en yakın erkek vârise aittir» meâlindeki hadis de, asabelik yoluyla vâris olma hükmünün «Sünnet»teki kaynağını teşkil etmektedir³. Ölünün kızı yanında öz veya baba bir kızkardeşinin asabe olması, hadislere ve sahâbe uygulamasına dayanmaktadır⁴. Neseb yoluyla asabe olan bu üç gurubun her biri kendi arasında kısımlara ayrılır :

1. Bi-nefsihi asabe olanlar : Bunlar miras bırakan ile akrabalık münasebeti (cihetü'l-karâbe) bakımından dört nevidir: a) Oğulluk ilişkisi ile bağlı olanlar: Oğullar, oğulların oğulları... b) Babalık ilişkisi ile bağlı olanlar : Baba, onun babası, onun babası... c) Kardeşlik ilişkisi ile bağlı olanlar: Erkek kardeşler, bunların erkek çocukları, çocukların erkek çocukları... d) Amcalık ilişkisi ile bağlı olanlar: Amcalar, bunların erkek çocukları... **Bi-nefsihi** asabe olan bu dört nevi akraba yukarıdaki sıraya göre vâris olurlar. Meselâ oğul varken baba —asabelik vasfı ile— vâris olmaz. Aynı sıradan olanlar bir araya gelirse yakınlık derecesine bakılır; meselâ oğul varken torun vâris olamaz. Aynı dereceden olanlar bir arada bulunursa akrabalık bağının kuvveti göz önüne alınır; öz olanlar, bir cihetten üvey olanlardan önce vâris olurlar.

2. Bi-gayrihi asabe olanlar : Bunlar yakınlık derecesi ve kuvveti bakımından eşit olan «birlikte erkek ve kadın» asabedir ve dört gurupta toplanırlar: a) Ölünün oğlu ile beraber bulunan kızları. b) Oğlun oğlu veya bunun oğlu... ile beraber bulunan oğul kızları. Bu gurupta kız torunun vâris olabilmesi başka türlü mümkün olmayırsa, kendisinden daha aşağı derecede bulunan erkek torun ile de asabe olabilir; meselâ oğlun kızı, oğlun oğlunun oğlu ile vâris olur. c) Öz erkek kardeş ile beraber bulunan öz kızkardeşler. d) Baba bir erkek kardeş ile birlikte bulunan baba bir kızkardeşler.

3. Maa'l-gayr asabe olanlar : Bunlar da iki gurupta toplan-

maktadır: a) Kızlar veya oğul kızları ile beraber bulunan öz kızkardeşler. b) Yine kızlar veya oğul kızları ile beraber bulunan baba bir kızkardeşler. Meselâ miras bırakanın iki kızı, bir de öz kızkardeşi bulunduğu kızlar **ashâbu'l-ferâiz** denilen belli pay sahibi mirasçılardan olarak mirasın üçte ikisini eşit olarak paylaşırlar; geriye kalan üçte bir hisse de maa'l-gayr asabe sıfatıyla öz kızkardeşin olur.

B. Sebebiyye : Bu kısma giren asabe, miras bırakan şahsa (ölüye) kan bağı ve neseb ile değil, âzâd olma sebebiyle bağlı bulunmaktadır. Bu durumda köleyi âzâd eden erkek veya kadın (**Mevlâ***), eski kölesinin nesebî asabe veya **ashâbu'l-ferâiz** nevinden vârislerinin bulunması halinde ona, sebebi asabelik bağı ile vâris olmaktadır.

1. Buhârî, Ferâiz 15; Müslim, Ferâiz 15; Dârimî, Ferâiz 28.
2. en-Nisâ 4/11, 176; Serahsî, *el-Mebsût*, Mısır 1324 -1331, XXIX, 138 vd.
3. Buhârî, Ferâiz 5; Müslim, Ferâiz 2.
4. Buhârî, Ferâiz 12; Şevkânî, *Neylu'l-evtâr*, Kahire 1952, VI, 59 vd.

BİBLİYOGRAFYA :

1. Mahmud Es'ad Seydîşehrî, *Ferâidü'l-ferâiz*, İstanbul 1326.
2. Mustafa es-Sibâî ve Abdurrahmân es-Sâbûnî, *el-Ahvâlu's-şahsiyye*, Dimaşk 1970.
3. Ömer Nasuhi Bilmen, *İstılâhât-ı fıkhiyye* kamusu IV, İstanbul 1951.

C. ESER:

ÂSAFNÂME (*آصفنامه*). XVI. asır Osmanlı vezîriâzamlarından Lutfi Paşa'nın (öl. 971/1564) Osmanlı devlet teşkilâtına dair risâlesi.

Lutfi Paşa **Asafnâme**'nin telif sebebinden bahsederken, sadarete geldiğinde devlet teşkilâtını karışık bulduğunu, kanun ve nizamların eski dönemlerden farklı uygulandığına şahit olduğunu, bu sebeple kendisinden sonra sadârete geleceklere faydalı olmak üzere, tecrübesine ve görüp işittiklerine dayanarak bu risâleyi yazıp adını **Asafnâme** koyduğunu ifade etmektedir¹.

Lutfi Paşa eserini bir giriş ve dört bölüm halinde düzenlemiştir. Girişte, saraya intisabından, tahsilinden ve bulunduğu görevlerden bahsettikten sonra, birinci bölümde vezîriâzamların vasıflarından, riayet etmeleri gereken hususlardan, padişah, devlet erkânı ve halkla olan münasebetlerinden; ikinci bölümde kara ve deniz seferlerinin önemi, bu husustaki hazırlıklar ve seferler sırasında riayet edilecek hususlardan; üçüncü bölümde hazinenin idaresi, gelir ve giderlerin denkleştirilmesi, emeklilikle ilgili hususlar ve bunların temininde defterdarın rolünden, ve nihayet dördüncü bölümde de reâyânın durumunun düzenli bir şekilde korunması gerektiğinden, bâzı vergi mükellefiyetlerinden, Tatarlar, seyyid ve şerifler gibi bâzı zümrelerin durumlarından, yer yer müşahhas örnekler vererek bahsetmektedir.

Lutfi Paşa, eserleri arasında en önemlisi sayılan ve ifadesinden, sadâretten ayrıldıktan sonra kaleme alındığı anlaşılan bu risâlede oldukça sâde ve samimî bir üslup içinde konuları ele almış, bir taraftan Osmanlı teşkilât ve teşrifatı hakkında umumî kaide-leri zikrederken, diğer taraftan aksayan hususları ve sadâreti döneminde yaptığı icraatı —biraz da kendisini methederek— kaydetmiştir. Osmanlılarda bu konuda yazılan ilk eserlerden biri olması, ayrıca vezîriâzamlık gibi yüksek mevkide bulunan bir kim-şenin fikir ve tecrübelerini yansıtmaya bakımından eser üzerinde daha önce de önemle durulmuştur.

Eserin İstanbul ve Avrupa kütüphanelerinde birçok yazma nüshası vardır². Bu nüshalar arasında bir hayli farklılıklar göze çarpmaktadır. Bâzıları tenkitli metin olmak üzere, çeşitli tarihlere baskıları da yapılmıştır³.

1. *Asafnâme*, İstanbul 1326, s. 8, 26.
2. Msl. bk. F. Ethem Karatay, *Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanesi Türkçe yazmalar kataloğu*, İstanbul 1961, II. 396; F. Babinger, *Osmanlı tarih yazarları ve eserleri*, çev. C. Uçok, Ankara 1982, s. 90-91.
3. Önemliileri için bk. *Asafnâme*, (Ali Emiri'nin önsözü ile nşr. Şükri Bey) İstanbul 1326, 26 s.; Dr. R. Tschudi, *Das Asafnâme des Lutfi Pascha* (tenkitli metin ve Almanca trc.), Berlin 1910, XXI+33+45 s.; Dr. Ahmet Uğur, «Asafnâme-i Vezir Lutfi Paşa», *İslâm İlimleri Enstitüsü Dergisi*, Ankara 1980, IV, 243-258 (tenkitli metin).

BİBLİYOGRAFYA :

1. M. Fuad Köprülü, «Lutfi Paşa», *Türkiyat Mecmuası*, İstanbul 1925, 1, 119-150.
2. M. Tayyib Gökbilgin, «Lutfi Paşa» *İA*, VII, 96-101.
3. Dr. Ahmet Uğur, *Lutfi Paşa, Asafnâme*, Ankara 1982.

NOT : Topkapı Sarayı Müzesi Ktb. Hazine nr 379'daki *Asafnâme*'nin serlevhasının klişe olarak konulmasını teklif ediyorum.

D. MÜESSESE

ASÂKİR-İ MANSÛRE-İ MUHAMMEDİYYE Yeniçeri ocağının II. Mahmud tarafından 1826 yılında kaldırılmasından sonra, onun yerine kurulan yeni askerî teşkilâtın adı.

II. Mahmud, XVI. Yüzyıl sonlarında bozulmaya başlayan, XVIII. ve XIX. yüzyıllarda bir anarşi yuvası haline gelen bu ocağı ortadan kaldırmak için uzunca bir süre beklemiştir. Ocağı içeriden de fethetmek için, iş başına daima kendi fikrindeki adamları getirmiş ve 1826 senesinde, Ağa Hüseyin Paşa'nın da desteğiyle, yüzyıllardır devletin merkezî kuvvetlerinden olan bu ocağı lâğvetmiş, yerine, Peygamberimizin adına izâfetle «Asâkir-i Mansûre-i Muhammedîyye»yi kurmuştur. Osmanlı tarihlerinde yeniçerilerin ilgâsı olmasına «Vak'a-i hayriyye» denir. Yeni ordunun başına «serasker» sıfatıyla Ağa Hüseyin Paşa getirilmiştir¹. Süleymaniye'deki Ağakapısı kısa bir süre Seraskerlik dâiresi olarak kullanılmış; daha sonra bugün İstanbul Üniversitesi'nin bulunduğu yerdeki Eski Saray bu işe tahsis edilmiştir². Bugünkü İstanbul Üniversitesi binası, Sultan Abdülaziz tarafından gerçek mânada «Bâb-ı seraskeri» olarak inşa ettirilmiştir.

Kurulur kurulmaz, «Asâkir-i Mansûre»ye kayd olmak için, gerek İstanbul dâhilinden, gerekse taşradan pek çok istekli çıkmıştır. Hazırlanan nizamnâmeğe göre, «kim idüğü belirsiz», aylak ve mühtedi (dönme) kimseler askere alınmayacak, ancak şartları elverişli, yaşları 15-30 arasında olanların kaydı yapılacaktır. 40 yaşına kadar olanlardan gücü kuvveti yerinde ve dinç kimseler de alınabilecekti³. Şehzâdebaşı'ndaki eski Acemi ocağı kışlası, yaşları onbeşin altındaki çocuklar için tâlimhâne olarak tahsis edilmiştir.

Kısa sürede büyüüp gelişen «Mansûre askerleri» için Üsküdar, Levend ve Davudpaşa'daki kışlalara yenileri ilâve olunmuştur⁴. Yeni ordunun ilk mevcudu 12000 kişiydi. Bu da 1500'er kişilik sekiz tertibe ayrılmıştı. Her tertibin en büyük zâbiti binbaşydı. Bu sekiz binbaşının üstünde bir başbinbaşı vardı⁵.

Yeni ordunun seraskerden sonra gelen en yetkili şahsı «Asâkir-i Mansûre» nâzırı idi. Teşkilatın maaş ve iâşe gibi teknik işlerinden nâzır sorumluydu. Nâzırın teşrifattaki yeri Darbhâne nezâreti ile Cebehâne nâzırlığının arasında idi. Başbinbaşının rütbesi ise kapıcıbaşılığa muâdildi⁶. Yeni nizâmî orduda alınan eğitim tedbir-

leri kısaca şunlardı: Her «saf»ın kışlasında birer mektep inşa olunacak, buralarda her gün Kur'an-ı Kerim ve ilmihal dersleri verilecekti. Neferler beş vakit namazı cemaatla kılacaklardı. Bunun için de İstanbul müftülüğü tarafından her «saf»a birer imam tâyin edilecekti⁷.

Yeni nizâmî ordunun hemen bütün askerî terimleri, III. Selim zamanında kurulup, kısa süre içinde lâğvedilmek zorunda kalınan Nizâm-ı cedid'inkine benziyordu. Mansûre askerlerini eğitmek için dışarıdan uzmanlar getirtilmişti⁸. Mansûre ordusunda terfiler çalışkanlığa göre olacaktı. Yâni bir nefer kabiliyet ve çalışkanlığı sayesinde başbinbaşılığa kadar yükselebilecekti. Topçu, cebeci, arabacı sınıflarındaki neferler de aynı şekilde kendi branşlarında yükselebileceklerdi⁹.

En yüksek rütbeli zâbitten ere kadar her neferin maaş ve tâyinâtı vardı. Maaşlar aydan aya ödenecekti. Yeni ordunun giderlerinin karşılanması için ayrı bir hazine kurulmuştu. Adı «Mansûre hazinesi» olan bu müesseseye yeni gelir kaynakları bulunmuş, böylece devlet hazinesine yük olmaktan kaçınılmıştır¹⁰.

Yeni askerlerin kıyafetlerinde de değişiklikler yapılmıştı. İlk merhalede başlarına ş u b a r a denilen dilimli bir serpuş giydirilen neferler için 1828 tarihinde fes kabul edilmişti. Zâbitlerin şubarası telli, neferlerinki sade idi. Neferlere ceket, yelek ve şayaktan ibaret sıkma denilen düz potur, yâni şalvar ve don, ayaklarına s e r h a d l i k denilen ayakkabı verilmişti.

1827 yılında Husrev Paşa'nın serasker olmasını müteakip¹¹ Asâkir-i Mansûrede fes gibi bazı değişiklikler daha yapılmıştır.

Asâkir-i Mansûrede emeklilik 12 sene hizmetten sonra mümkün olacaktı. Bu şekilde emekliliğe hak kazanan muvazzaflara aldığı maaş kadar aylık bağlanacaktı. Yaşlılık veya sakatlık gibi sebebler yüzünden daha önce tekaüde sevk edilenler ise duruma göre maaşlarının üçte biri veya üçte ikisini alacaklardı.

1832 yılında «müşirlik» rütbesi ihdas edilmiş ve askerî rütbe silsilesi aşağıdan yukarıya doğru şu şekli almıştı:

Nefer, onbaşı, bölük emini, çavuş, başçavuş, mülâzım, yüzbaşı, sol kolağası, sağ kolağası, binbaşı, kaymakam, miralay, mirlivâ, ferik, müşir¹².

Ordunun zâbit ihtiyacını karşılamak için 1834 yılında Mekteb-i harbiyye açılmış, ayrıca askerî ilimleri tahsil için bâzı öğrenciler Avrupaya gönderilmiştir¹³.

Asâkir-i Mansûre-i Muhammediyye yeni ve kuruluşu aceleyle getirilmiş olduğundan, 1829'da Ruslara, 1831 - 1833'de Mısır askerlerine karşı yapılan savaşlarda kendisinden umulanı tam olarak verememişse de, yenîçerilerin son zamanlarına göre üstünlüğünü, o düzenli askerlere karşı iki sene gibi uzunca bir süre mukavemet etmekle isbatlamıştır. Bu ordunun desteklenmesi ve ülkenin dışarıya karşı savunulması için 1834 yılında «Redif-i Asâkir-i Mansûre» adı altında yedek ordu teşkiline gidilmiş, aynı sene çıkartılan bir kanunnâme ile taşrada «redif birlikleri» kurulmağa başlanmıştır. O sıralarda Osmanlı ordusunda askerî uzman olarak çalışmakta olan Moltke'nin bir lâyihasına uyularak 1836 yılında bu yedek orduda yeni düzenlemelere gidilmiş, Ankara, Hudâvendigâr, Konya, Erzurum, Aydın ve Edirne vâlilerine «Redif-i Mansûre müşirliği» tevcih olunmuştur¹⁴. Bu birliklerin oluşturulmasından sonra «Asâkir-i Mansûre» ifadesinin yerini «Asâkir-i Nizâmiyye» almış ve uzun yıllar bu ad kullanılmıştır. «Nizâmiyye» kelimesi bugün de varlığını korumakta, kışla girişleri bu terimle adlandırılmaktadır.

Tanzimat'tan sonra (1839) seraskerlik makamının önemi daha çok artmıştır. Sadâretten sonra ikinci sırayı almış, hatta Sultan Abdülaziz devrinde birkaç defa sadâretle birleştirilmiştir. 1843'de muvazzaflık süresi beş, rediflik yâni ihtiyatlık müddeti ise yedi yıla indirilmiştir. Aynı tarihte mevcut birlikler Hâssa, Dersaadet, Rumeli, Anadolu ve Arabistan orduları diye beş orduya ayrılmıştır. 1847 yılında askere almada kura usulü kabul edilmiştir. 1879'da seraskerliğinin yerine Harbiye nezâreti kurulmuşsa da, 1884'te tekrar seraskerliğe dönülmüştür. 1908 yılında ise kesin olarak Harbiye nezâreti seraskerliğinin yerini almıştır¹⁵.

Piyade sınıfı bu şekilde düzenlenirken, nizam'ları bozulmuş ve sayıları iyice azalmış olan Kapıkulu süvarileri de lâğvolunarak, yerine yeni süvari alayları teşkil edilmiştir. Önce İstanbul'da oluşturulan askerlere bugün Kuleli Lisesi olarak kullanılan binanın yerinde bir süvari kışlası tahsis edilmiştir. Daha sonra İstanbul dışında da süvari alayları teşkil edilmiştir.

1. J.H. Mordtmann, «Ağa Hüseyin Paşa». *İA*, I, İstanbul 1965, s. 147.

2. Es'ad Efendi, *Üss-i zafer*, İstanbul 1293, s. 190-194.
3. *TA*, İstanbul 1971, III, 435.
4. Ahmed Cevad, *Tarih-i askerî-i Osmânî*, İst. Üniv. Ktb. TY. 4178 s. 6; Mahmud Şevket Paşa, *Osmanlı askerî teşkilâtı ve kıyafeti* (N. Türsan - S. Türsan sadeleştirmesi), Ankara 1983, s. 79.
5. Ahmed Lütfi, *Târih*, İstanbul 1290, s. 192.
6. A. Lütfi, *Târih*, a.g.y.
7. *HH*. 57990.
8. M. Nuri Paşa, *Netâyicü'l-vukuât*, IV, İstanbul 1327, s. 109.
9. *HH*. nr. 57990.
10. Midhat Sertoğlu, *Resimli Osmanlı tarihi ansiklopedisi*, İstanbul 1958, s. 196.
11. H. İnalçık, «Husrev Paşa», *İA*, V/2, s. 612.
12. M. Şevket Paşa, a.g.e., s. 93.
13. Enver Ziya Karal, *Osmanlı tarihi*, V, Ankara, 1980, s. 151.
14. M. Şevket Paşa, a.g.e., s. 82.
15. D.A. Rustow, «Harbiye», *EI*², Leiden 1975, s. 209.

Sayın *Ziya F.uzziya*

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Genel Müdürlüğü, çalışmalarının ilk mahsulü olan elinizdeki “Örnek Fasikül”ü, ilgili kişi ve kuruluşların tetkik ve tenkidine sunmuş bulunmaktadır.

Satışa arzedilmeden, sadece görüş almak üzere gönderilen bu “Örnek Fasikül” hakkında, maddelerin muhtevassından baskı ve kâğıt kalitesine; teknik redaksiyon özelliklerinden genel görünüme kadar her konuda, lütfedeceğiniz görüşlerin değerlendirilmesi, esas yayımda bize gerçekten ışık tutacak ve yol gösterecektir.

Olayı dar kalıplar içinde ele almanın sakıncalarını bilmekle beraber, derli toplu bir bilgi sahibi olabilmek ve düşüncelerinizin özünü tesbit edebilmek için, ilişikteki anket formunu hazırlamış bulunuyoruz.

Daha geniş boyutlarda görüş bildirme hakkınız saklı kalmak kaydıyla, ilginizi rica eder, teşekkürlerimizle saygılar sunarız.

Ahmet GÜRTAŞ
Genel Müdür

I GENEL DURUM ve TEKNİK ÖZELLİKLER

1- Eni boyu itibarıyla, "Örnek Fasikül"ün genel görünümünü nasıl buluyorsunuz?

- Uygun buluyorum
 Daha büyük olmalı
 Daha küçük olmalı
 .....

2- Sizce İslâm Ansiklopedisi normal yayın hayatına başladığında, fasikül halinde mi, cilt halinde mi yayınlanmalı?

- Fasikül halinde yayınlanmalı
 Cilt halinde yayınlanmalı
 .....

3- Ansiklopedinin fasikül olarak yayınlanması halinde, en uygun yayın periyodu sizce hangisidir?

- Ayda bir
 İki ayda bir
 Üç ayda bir
 .....

4- Cilt olarak yayınlanması halinde yayın periyodu ne olmalıdır?

- 6 ay
 1 yıl
 .....

5- "Örnek Fasikül"ün kapak kompozisyonu hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?

- Her sayı bu şekilde çok renk baskılı ve değişik olmalı
 Her sayı aynı olmalı
 .....

6- Kapak kâğıdını nasıl buluyorsunuz?

- Normal
 İnce
 Kalın
 .....

7- İç sayfaların düzeni ile ilgili görüşlerinizi belirtir misiniz?

- Uygundur
 İki sütun olmalı
 Dört sütun olmalı
 .....

8- Maddelerin yazımında kullanılan harf karakteri nasıl?

- Normal
 Büyük
 Küçük
 .....

9- Kâğıdın gramajını beğendiniz mi?

- Normal
 Kalın
 İnce
 .....

10- Maddelerin resimlerle tanıtılması konusunda ne düşünüyorsunuz?

- Yeterli
 Resim az
 Resim çok
 Renkli resim az
 Renkli resim çok
 Resimler hep renkli olmalı
 Resimler hep siyah-beyaz olmalı
 .....

II MUHTEVA ve REDAKSİYON

1- "Örnek Fasikül"ün hazırlanmasında, şekil ve muhteva bakımından hiç bir ansiklopedi ölçü alınmamıştır. Siz bunu nasıl karşılıyorsunuz?

- Uygun buluyorum
 ..... ansiklopedi örnek alınabilir.

2- Maddelerin yazımını nasıl buluyorsunuz?

- Yeterince doyurucu işlenmiş
 Bazı maddeler kısa tutulmuş
 Bazı maddeler fazla uzatılmış
 .....

3- Her maddenin altında yazarının adı olması sizce uygun mu?

- Uygun
 Gereksiz bir uygulama

4- "Örnek Fasikül"de uygulanan teknik redaksiyon özellikleri, takdim yazısında, 9 madde halinde açıklanmış bulunmaktadır. Sizin bu konudaki düşünceleriniz nelerdir?

- 1 2 3 4 5 6 7 8 9 nolu özelliklere ben de katılıyorum.
 1 2 3 4 5 6 7 8 9 nolu özelliklere katılmıyorum ve şunları teklif ediyorum:

7 Mart 1986 Cuma günü yapılan toplantıda
DİPNOT, BİBLİYOGRAFYA ve TARİHLERİN YAZILIŞI
ile ilgili şu kararlar alınmıştır.

1. Maddelerde rakam ile dipnotu verilmeyecektir. Ancak, çok önemli durumlarda (yeni ve orijinal bilginin, vesikanın veya daha önce söylenenlerin aksini ileri süren bir fikrin kaynağını göstermek gibi), mümkünse cümle sonunda, veya cümlenin akışını bozmayacak şekilde cümlenin uygun bir yerinde ve parantez içinde, kaynak kısaltması ile gösterilecektir. Parantez içinde verilen bu kaynak bibliyografyada daha uzun bir şekilde ve ilâve bilgilerle birlikte tekrar yazılacaktır.
2. Bibliyografya, eski (klâsik) kaynaklar başa, yeni kaynak ve araştırmalar ise sona alınmak suretiyle düzenlenecektir. Klâsik kaynakların sıralanışında müellifin ölüm tarihi, yeni araştırmalarda ise kitap, makale, maddenin yayım tarihi esas alınarak kronolojik bir sıralama yapılacaktır.
3. Müelliflerden gelen maddelerin bibliyografyaları, gerekiyorsa, ilgili ilim heyeti başkanlığı tarafından yeniden tanzim edildikten sonra redaksiyon dairesine gönderilecektir. Bilhassa biyografi maddelerinde, hemen hemen aynı bilgileri tekrarlayan tabakat kitaplarınının daha eski ve önemli olanları seçilecek, bibliyografyada, maddenin yazılışında faydalanılmayan kaynaklara genellikle yer verilmeyecektir. Bunun yanında, kaynak niteliği taşımayan ve bir araştırma mahsulü olmaktan çok, genel kültür vermek amacıyla kaleme alınmış olan son devir ansiklopedi, antoloji, sözlük vb. eserleri de göstermeye gerek yoktur.

4. Maddelerde tarihler, HİCRİ TARİH ESAS ALINMAK SURETİYLE, aşağıdaki esaslar çerçevesinde gösterilecektir:

Maddede ilk tarih, hicrî tarih (milâdî tarih) şeklinde yazılacak, devamında ise YALNIZ MİLADİ TARİH kullanılacaktır. Ancak hicrî tarihin iki milâdî tarihe tekabül ettiği durumlarda hicrî (milâdî) şeklinde gösterilecektir. Maddede bir aksaklık doğurmaması şartıyla, mümkün olduğu kadar bu çift tarihleri yazmamak gerekir. Yâni bu durumda hicrî tarih de, milâdî tarih de yazılmamalıdır. Maddenin içinde çok önemli bâzı olaylarda hicrî tarihi de vermek zarûrî olduğundan, tarih, hicrî (milâdî) sıralamasıyla yazılacaktır. Maddenin sonlarına doğru bir iki yerde, bilhas- sa ölüm tarihlerinde, ve ayrıca tarih düşürmelerde çift tarih [hicri (milâdî)] kullanmak gerekir. Özet olarak, maddeler milâdî tarihe göre yazılacak, ancak hicrî tarihin de yazılması gerektiği durumlarda hicrî tarih esas alınacak, milâdî tarih parantez içinde verilecektir.

5. Maddede parantez içinde gösterilecek dipnotlar ve bibliyografyada yer alacak olan eserlerin kısaltma listeleri hazırlanmaktadır. Bütün kısaltmalar buna göre yapılacaktır. Müelliflerin şimdilik kısaltma yoluna gitmeden eserleri tam adlarıyla yazmaları daha uygun olacaktır.